

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

15. Acutorum acuminum subiecta exempla.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Τὸ γὰρ Ἐραμίνωνδ' ἑσθμάλῃ συνέδαλε
Τὴν δ' ὄναμιν τ' Ἐπιβαίων δ' κειρὸς.

(Cum Eraminonda corpore virtutem Thebanorum sepehuit fortuna.) Multa item in Epitaphio Lysiae, multa in Demosthenis orationibus inuenies, sed nusquam crebriora, quam apud eos qui floridius quoddam & accuratius dictionis genus elegerunt. Inter sacros vero auctores excellunt Gregorius Nazianzenus, & Synesius. Quid enim aliud arguit quam hanc ingenij subtilitatem, concisa ille & euibrata epistolae, aut in epicherematis collectae sententiae.

Φεύγεις δεικνόντας, ἴσως νόμοις ἑραλοκοῖς,
ἵνα σεαυτὸν ποιῆς τιμιώτερον ἢ κε οὖν, καὶ ἰὼν τὴν
τῷ μακρῷ χρόνῳ ζημίαν ἀναπλήρωσον ἡμῶν. καὶ
ἔτι σε τῶν αὐτῶν κατέχοι, πάλιν ἀφήσεις
ἡμᾶς ὡς ἀν' σε μόνους ἢ πάλιν ποδόμε-
νοι.

Fugis persequentes, amatorijs forte legibus, quod sis pretiosior. Veni igitur, & diuturni temporis exple detrimenta: Ac si quid rerum tuarum te istis retinet, rursum nos relinques, ut augustiorem hac ratione te reddas, a nobis expretius.

Hæc oris rotundi sunt, & viuidi, ut apparet, ingenij eodem caractere Synesius:

Λυπῶσι τὴν ἐκκλησίαν ἀνόμοιοι πονηροί.
διὰ βῆθι κατ' αὐτῶν οἱ πάλαλοι γὰρ πατὰ-
λοῖς ἐκκρεθόνται.

Contristant Ecclesiam improbi alieni. Tu in eos proficiscere: clauis clauis pelluntur. Eodem genio sententia: τῷ δὲ θεῷ πάντος διακό-
βονυμ non σμὰ σκιά τὸ ἀνδρῶπινον. Εὐνόμησι χεῖρες τ' νό-
peccare; se- μων. Μέγιστον ἀγαθὸν τὸ μὴ ἀμαρτεῖν, δεύτερον,
cundum, in δικαιοδυναί.

Idem eotra
Androm. Ἄγαθοποιεῖν φύσις θεῆ, ὡς τῷ πορὲς τῷ θερμοῦ-
νῆν καὶ τῷ φωτὸς, τὸ φωτίζῃν.

Latina elo-
quentia & lefacere, & lucis, illuminare.)

cōcisas sent. Non opus est hic innumeros commentari
v'sur' auis. locos, licet cuique ex fluuiis haurire. Hoc eo
C. Gracch' tantum dico, ut appareat, quantum, & quam
ip'sis Roma- prudenter eo dicendi genere, Græca eloquen-
tia sit delectata, Romanis item aliqua fuisse si-
mulachra ab ipsis eloquentiæ incunabulis, C.
dii idrauit Gracchi in Popilium oratio indicat. In cuius
aliquid in (ut ait Gellius) principio collocata verba sunt
hoc genere. accuratius, modulatiu'sque, quam veterum o-

ratorum fort consuetudo.

(Quæ vos cupidè per hosce annos appeti-
stis, atque voluistis: ea si temerè repudiaritis,
abesse non potest, quin aut olim cupidè appe-
tistis, aut nunc temerè repudiastis dicamini.)

Rotunda est, & acuta, ut videtur sententia,
habet tamen insigne vitium, de quo postea di-
cemus. M. Tullius Cicero, licet ad omnia elo-
quentiæ decora factum haberet ingenium,
consultò aut abstinere, aut rariùs vitur, quod
& temporibus, & auribus hoc dicendi genus
non putaret accommodatum. Itaque quod a-
lius in cōclusionè, post vibratam fortè ex ciuf-
modi acuminibus periodum, haud timidè di-
xisset apud Cæsarem: Tu ipsam victoriam Ca-
sar viciisti; Ille verècundè se insinuans, vercor
inquit) ut hoc quod dicam non perinde iatel-
ligi auditu possit, atque ego ipse cogitans fen-
tio. ipsam victoriam vicisse videri, cum ea ipsa,
quæ illa erat adepta, victis remisisti. Nam cum
ip'sius victoriæ conditione iure omnes victi
occidissetemus, clementiæ tuæ iudicio conser-
uati sumus.

Habuit igitur sua acumina, sed rara, mode-
sta, & grauiâ, quale est illud diu, multumque
celebratum vxor generi, nouerca filij, filia pellex,
quo nihil potest esse in hoc genere admirabi-
lius, sed ne multiplicis illius, & æqualiter in
omnia genera diffusæ orationis, quæ tunc à fi-
ticientibus auribus excipiebatur, cursum fran-
geret, maluit esse in hac copiosior, quàm in il-
lis ingeniosior videri.

At Sallustio vigente (ut ait Seneca) amputa-
tæ sententiæ, & verba ante expectatum cades-
tia, & obscura breuitas fuere pro-cultu. Mox
etiam sub Imperatoribus, quæ apud eum fue-
rant satis verècunda, in elatam euibratæ dictio-
nis audaciam transiere, & ad ipsas tandem in-
cipias deuenerunt, de quibus dicam, si prius ea,
quæ in hoc genere laudatissima sunt, osten-
dero.

Subijciuntur quadam laudatorum acumi-
num exempla.

CAPVT XV.

Atque imprimis magnoperè videtur di-
stinguenda breuitas à prarupto, quod ap-
pellatur, genere dicendi, illa enim rem virili-
ter, & strictè colligit, hoc interruptas, & suspi-
ciosas relinquit sententias. Illa explet animos,
hoc suspendit: illa cum leni quodâ gratiæ flo-
re intorquere solet acumina, hoc frigida quæ-
dam

Quæ vere-
cundus Ci-
cero in acu-
minibus.

Acuti &
prarupti
styli discri-
mon.

dam dicta hianti calamo effutire. Exemplis collucere faciam omnia.

Acuta sunt, venusta, & brevia, quae Plinius habet in Traiani Panegyrico.

Liquidia, et acuta brevis, et venusta, laudat ex Plinio. (Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit, atque eminet, quod vnum ex nobis putat, nec minus hominem se, quam hominibus praesse meminit.

Traiani modestia. Nihil hic obscurum, nihil hians, nihil impetius affectatum, & tamen acutum est, & nervosè dictum.

Item.

Vita principis, censura est. (Nam vita Principis censura est, eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo, quippe infidelis recti magister est metus.)

Apparent hae ingeniosè, non tamen anxie dicta, fluunt ab alta mente, sed sine vi, & stridore fluunt.

Item.

Vera felicitas, felicitas dignum videri. O te felicem! quod cum diceremus, non opeas tuas, sed animum mirabamur. Est enim vera felicitas, felicitate dignum videri.

Nulla in tantilla sententiâ particula est, quae suam vim non habeat, elaborata est, & docta, ostendit tamen plus felicitatis, quam aris. Hae verò Sallustij pressa, subtilia, acia, vellecantia.

Salustij nervosa ac brevis, Sallustij in oratione Catilinae. (Postremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen summa libidine diuitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris aë alienum. Mala res, spes multo asperior. (Et quod sequitur conclusionis fulmen, ut à Technicis appellatur.) Denique quid reliqui habemus praeter miseram animam?)

Nihil est in hac sententiâ obscuritatis, nisi fortè summa libidine diuitias suas vincere nequeunt, hoc Sallustianam retinet obscuritatem, cetera fluunt liberius.

Id verò quod sequitur exemplum, laudatissimam habet breuitatem.

Luxuriosus opum. (Item quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis diuitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus corquandis, nobis rem familiarem etiâ ad necessaria deesse?)

Hoc si dixisset alius, utramque fortasse impleuisset paginam, nec vnquam hanc maiestatem attigisset (illis diuitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus corquandis.)

Item hae sententiosa,

(Nemo nisi victor pace belum mutauit. Semper in praelio ijs maximum est periculum, qui maxime tenent, audacia pro muro habetur.)

At istud nimia breuitate fit obscurum. *Non placuit reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret. Hoc est, ne silentio crimen subesse arbitrareretur.*

Idem in oratione Caij Marij.

Sunt eadem familiaria Cornelio Tacito grandia, & splendida dicta, acuta breuitate collecta, vt:

Cornelij Taciti grandia, & byssina dicta.

(Ararium si ambitione exhauserimus, per scelera supplicandum erit.

Ambitio. L. 2. Annal. in persona Tiberij l. 3. l. 17. in orat.

Tibi summum rerum iudicium Dij dederunt, nobis obsequij gloria relicta est.

Secundae res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriae tolerantur, felicitate consumpimur.

Pisonis ad cohortem Latinam, Quinctus Curtius huius acuta breuitate summus magister. Curt. l. 4.

Falsuntur, quibus luxuria speciem liberalitatis imponit, perdere ista sciet, donare nesciet, & cetera, quae eodem tenore apud eum dicuntur prope infinita.

Quinctus Curtius huius acuta breuitate summus magister. Curt. l. 4.

Hae, vt apparet, altae mentis, & consummati ingenij est eloquentia, grandis simul, & breuis. Sed nemo tamen istis. Quinto Curtio, aut felicior est, aut nitidior. Innumerabiles sunt apud eum gemmae, quales sunt istae in oratione Legatorum Darioj.

Quinti Curtij acuminata.

(Respice quantum post te reliqueris, intue- re quantum petas. Periculosum est praegrave imperium, difficile est continere, quod capere non possis. Vides vt nauigia, quae modum excedunt, regi nequeant; nescio an Darius ideò tam multa amiserit, quia nimiae opes magnae iacturae locum faciunt. Facilius est, quaedam vincere, quam tueri. Quam hercule expeditius manus nostrae rapiunt, quam continent! Ipsa mors vxoris Darioj, te admonere potest minus iam misericordiae tuae licere, quae licuit.) Quod verbum in ista oratione sine suo aculeo: nihil tamen coactum, nihil accessitum, nihil morosa obscuritate infuscatum, quod ideo plus habet laudis, & admirationis.

Quae verò Alexander responderet, num tota sunt byssina?

(Nunciate Dario gratiarum actionem apud hostem superuacaneam esse, & me quae fecerim clementer, & liberaliter non amicitiae eius tribuisse, sed naturae meae.

Nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna saluo statu terrarum potest habere.)

Monarchia.

Hae.

Hæc grauia, isthæc rotunda sunt, & expedita.

(In dextris vestris iam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem quisque contempserit, timidissimum quemque consequitur.)

Alia subtilia, & antithetis intersta, vt:

(Alij optimè miseras ferunt, qui abscondunt, nec vlla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris obliuio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quàm celeriter lachrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quæ fastidit: Nam & calamitas querula est, & superba felicitas.

Item.

Quædam beneficia odimus, metuisse mortem confiteri pudet, superest, vt malit iniuriam accepisse, quam vitam.)

Nihil opus est cetera persequi, hinc cerni potest, quanta fuerit huius authoris, in hoc conciso dicendi genere felicitas. Sed qui omnium ingenia, maiestate, copia, felicitate, genio denique ipso vincit, & obruit Seneca, hæc sibi styli dignitatem, quasi ius hæreditarium arrogat. Totus his dictorum purpuris colluctet, vt cælum stellis. Nihil eo fecundius, aut opulentius: Hauerat quippè ex domesticis fontibus; Nam Seneca Rhetor ex ijs, qui sub Augusti tempora floruerunt, eoque dicendi genere ad inlaniam vsque delectati sunt, colores, & acumina collegit, quæ in libris Controuersiarum, & Suasoriarum extant sparsa, ex quibus illorum ingeniorum vim, & studia possis agnoscere. Labet laudatoria aliqua exempla subijcere.

Hæc in Vestalem prostituta, quæ se saluo pudore, & milite castitatis impugnatore, viriliter interfecto iactabat, ex lupanari exiisse, ideoque Sacerdotium repetebat, satis acutè dicta sunt.

(Ne metuas puella, pudica es, sed sic te viro lauda, non templo.)

Discede, ignota es: discede, nimium nota es. Nulla satis pudica est, de qua queritur. Virgine esse Sacerdotem nostram, cui credimus? meretrici, lenoni. Piratis? Item contra patrem reum malæ tractationis, quod cum duos filios Pancratiastas inter se dimicatuos eduxisset ad Olympia, interminatus se victum abdicaturus, ambos mori coegisset, præ dedecoris metu Tertius sine sorte pugnaui, & utrumque vicisti. Hæc

virilia planè acumina mira breuitate contorta. At Marillij sententia omnium subtilitatem longè vicit, ipsi Porcio latroni, non immeritò admirabilis visa, dixit enim pro vestali.

Marillius.

(Narrate sanè omnes, tanquam ad prostitutam venisse, dum tanquam à Sacerdote discesserint. Iam quod sequitur exemplum elimitæ breuitatis est, & ad vrgendum, motusque eliciendos satis efficax. Pro adolescente, quem Patruus abdicabat, quod Patrem aleret, contra Patruum: (Fortunæ lex est præstare, quæ exegeris: miserere. Mutabilis est casus: de deum victis terga victores, & quos prouexerat, fortuna destituit. Quid referam Mariū sexto consulatu Carthagine mendicantem, septimo imperantem? Ne circa plura instabilis fortunæ exempla te mittam, vide quis alimenta rogetur, & quis rogeti)

Asprenas. Fortuna variabilis.

Valent, inquam, ista, sed dicta tempore, & loco. Nec minus laudata, quæ in causa Incesta, de saxo iactata sunt. Quippe Vestalis incesti damnata, vixit deiecta: ad poenam repetitur. Contra hanc ipsam dixit Fuluius Sparfus (A superis deiecta, ab inferis non recepta, in cuius poenam saxum extruendum est) pro incesta Sillius:

Fuluius Sparfus.

Damnata deiecta est, absoluta descendit. Et in Sillius.

nobili causa contra Parrhasium pictorem Atheniensem, qui cum Philippus captiuos Olynthios venderet, emerat vnum ex his senem, perduxerat Athenas, torserat, & ad exemplar eius pinxerat Prometheus à Ioue in Caucaaso religatum, & laceratum, quam postea tabulam in templo Mineræ dedicauerat, hæc magnificè dicta.

In causa Parrhasii pictori breuis & acuta sent.

(Infelix senex vidit iacentis & diuulsæ patriæ ruinas: abstractus est à coniuge: superexultat Olynthi cinerem stetit. Iam ad figurandam Promethea satis tristis est. Proh Iupiter (quæ enim melius inuocem aduersus Parrhasium, quàm quæ imiratus est?) Olynthium tantum picturæ tuæ excipio. Nam quis vt naufragum pingeret hominem meretricæ ditur, parum est: inuitur, etiamnum parum est! aniatu: Hoc (inquit) in irato Philippo satis est, sed nondum in irato Ioue.)

Gaius Silo.

Contr. l. 10.

Hæc planè, & pulchra videntur, & suauis, habent tamen semper aliquid obscuritatis, vt Olynthium tantum picturæ tuæ excipio, clarius dixisset, fac non esse Olynthium, homo est. Quis vt naufragum pingeret, hominem meretricæ

Acumina ex varijs Rhetoribus latinis.

Arelins Fuscus. Castus Pius. Asprenas Fuscus. Honoratior addecoris metus. Senec. contr. l. 5. cont. 3.

Item,
Iulius Bassus. (Ædem Mineræ, tanquam castra Macedonium fugiunt.

Clodius. Torquetur, hoc nec tibi Philippo factum est. Moriatur, hoc nec sub Ioue.

Turrinus. Corrupti duo maxima Promethei munera, ignem, & hominem.

Musa. Narraturus sum Olynthij senis, ignes, verbera, tormenta. Aliquis ne nunc quæri de Philippo putat? Dij. Deæque te perdaunt, misericordem Philippum fecisti.)

Hoc conclusionis satis aptè intortum fulmen: quò præ Parrhasij crudelitate mitem Philippum facit, quem tamen Athenienses crudelissimum iactabant. Sed illæ torti senis querelæ paucis, & nauiter expressæ.

Cornel. Hispanus. (Ultima membrorum meorum tabes tormentis immoritur. Parrhasi quid agis? non feruas propositum. Hoc supra Promethea est. Tantum patiendum est pingente Parrhasio, quantum iurato Ioue.)

Hæc tantum acumina parura. Senem torum deceat. Nemo in tauro Phalaridis quærit delectum verborum, quibus suas querelas exprimat.

Porcij Latronis in hoc genere Ironia grauior est.

(Si videtur tibi, istis maneribus aram misericordie orna.)

Hæc sanè appositè dicta plurimum ostendunt facundie, ingenij, iudicij, suauitatis: sed tenendus est modus, qui in hoc genere plerumque difficillimas esse solet.

De erroribus abrupti styli, & frigide acuti.

CAPVT XVI.

Gravis igitur error eorum est, qui plurimum quidem in eo habent ingenij, sed parum cordis. Itaque nec vim illam mentis exundantem coercere possunt, sed dicunt quicquid in buccam. Quid autem res, quid locus, quid aures patiantur, minimè considerant. Infercire volunt omnia acuminibus, nihil sine figura dici, etiam figuratè panem peti. Hoc quidem per absurdum est. De eo igitur ita magni authores statuunt: expeditam breuitatem, quæ nihil habeat obscuritatis, magnum esse eloquentiæ vigorem, eamque graues personas, quantum auditores tulerint, apprime decere:

Qualis debent esse breuitas orationis.

non debere tamen esse præruptam, suspiciosam, nimis affectatam, quæque insidias tendere videatur in claufulis. Atque in eo magnopere respectandum est argumenti genus, aliud enim epistolæ, aliud historiæ, aliud declamatoriæ oratiunculæ, aliud etiam iustæ orationes desiderant. Lex epistolæ argutam breuitatem præscribit, illæ verò, quæ apud historicos ex Oratorij tractus in historia referunt, imò desiderant: Alioqui si periodorum ambitio circumducta esset pauca oratio, nihil haberet præter strepitum, & fumos. Mita verò est iustarum orationum ratio, quæ cum Magna orationibus suauis simillimæ videantur, non debent istis affectatæ breuitatis constringi legibus, ne videamur Helleponto, Xerxis more, pedicas, & compedes iniicere. Granditatem minuit oratoriam frequens conciso periodorum, & licet plus floribus ostendet, minus tamen habet maiestatis. Nolo grandis, lentas, atque velut arena, tamentisque fertas periodos, quales sunt puerorum: Nolo exiles, aridas, etiam de ipso naturali profluuiò, propter morosam breuitatis affectationem violentè detortas. Quis hominem ferat vnius horæ spatio pro concione dicentem, quod Porcius latro contra Vestalem declamauit?

(Sacerdos nostra adhuc in Lupanari viuere, nisi hominem occidisset. Inter barbaros, Porcij latronis in amplis orationibus vitiosa.)

quid passus sit nescio: quid potuerit, scio. Sacerdoti ne purus quidem contigit Dominus. Absint ex hoc foro lenones, absint meretrices: ne quid parum sanctum occurrat, dum Sacerdos legitur. Si nihil aliud, certe osculatus est te, quisquis puram putabat. O egregium pudicitie patrocinium! Militem occidi. At Hercules, lenonem non occidisti. Deducta es in lupanar, accepisti locum, pretium constitutum est, ritulus inscriptus est: Hactenus in te inquiri potest. Cateram nescio quid cellulam, & obscænum lectulam voces. De pudicitia Sacerdotis hic quæritur. Nemo (inquit) virginitatem mihi eripuit, sed omnes quasi creptari venerunt: sed omnes quasi eripuissent recesserunt. Quo mihi Sacerdotem cuius precaria est castitas?)

Hoc bellum, bellum (vt ait Satyricus) dico tamen tolerari non posse, sed vt vina violenta, nisi aqua diluantur, vertiginem cerebro inducunt: sic illa dicendi, quæ minima videtur, sed tamen anxietate maxima est contentio, & dicentem fatigat, & transuolat auditores. Et hoc.

Nimia breuitatis ebullit.